

zdá se mi, že s ostatními stranami fakticky vůbec nepočítají. Aspoň o nich nemluví.

Prosím, to může být vysvětlitelné. Uvnitř komunistické strany se děje tolik významných věcí, že vedoucí funkcionáři mají jiné starosti. Že prostě na Národní frontu, na politické partnery v ní dojde později. Ale těžko si dovedu vysvětlit mlčení samých politických stran. Pravda, ze Svobodného slova i z Lidové demokracie jsem se dověděl, že různé orgány jejich stran již zasedaly a jiné že zasedat budou. Jenže tuto aktivitu sotva mohu pokládat za důkaz smysluplné existence. Výsledkem takové činnosti totiž může být opět manifestční přihlášení se k tomu, co chtějí komunisté. V takovém případě by ovšem bylo nutné proklamaci pokládat za veřejně ohlášenou sebevraždu. Politická strana, která nemá svůj program, která neví, co sama chce — je zbytečná. Není schopna hrát roli oponentního partnera, natož čestnou roli opozice Jeho Veličerstva — socialismu.

Právě tyto strany existují. Mají své tiskové orgány. Mlčí tedy ze setrvačnosti? Čekají, až je někdo popostrčí, jak si na to v minulosti zvykly? Anebo jejich dosavadní vedení vůbec není schopno samostatnosti?

Plynulý chod demokratického života potřebuje jejich odpověď.

LL č. 4, 21. března 1968

Dr. František Tomášek, biskup Náboženství a socialismus

Slovem *socialismus* rozumím v širším smyslu trvalé a záměrné úsilí o *naplnění každého spravedlivého přání každého člověka a o vyloučení jakéhokoliv zla*, které jemu může uškodit. Toto úsilí je také vlastní náboženství. Náboženství i socialismus chtějí přivést člověka ke štěstí. Humanismus je jim společný. Obsahuje požadavek, aby si lidé vzájemně přáli a dávali to, co poznali jako dobré, aby k sobě navzájem měli lásku.

Není v protikladu k cílům socialismu, učí-li náboženství, že lidská touha nemůže být plně uspokojena lidmi a věcmi tohoto světa. Neboť v pastorální konstituci II. vatikánského koncilu „O církvi v dnešním světě“ čteme: „Dobře víme, že zde na světě nemáme žádné trvalé místo, nýbrž usilujeme o budoucí život; mýlí se však ti, kteří se domnívají, že mohou proto zanedbávat své pozemské povinnosti... jsme zajisté napomenuti, že člověku nic neprospěje, kdyby získal celý svět, ale sám sebe zahubil. Přesto nesmí očekávání nové země oslabit péči o utváření této země, nýbrž naopak musí toto očekávání k oné péči pobízet.“ A k tomu konstituce připojuje myšlenku Pia XI. z enykliky *Quadragesimo anno*: „Má proto pozemský pokrok, ačkoli je nutné jej starostlivě lišit od růstu Kris-

ta království, přece velký význam pro boží království, pokud může přispět k lepšímu řádu lidské společnosti.“

Křesťanství tedy nevede člověka k pasivitě ani k odvratu od plnění povinností na tomto světě. Naopak: křesťan ví, že neplní-li své povinnosti vůči lidem, neplní tím své povinnosti ani vůči Bohu.

Je však nutno rozlišovat ideu, ať náboženskou nebo socialistickou, od jejího stoupence. Každé zneužití ideje je v rozporu s ní samou a prokletí, které stíhá toho, kdo ji zneužil, nesmí padnout na ideu samu.

Pravidla dialogu stanoví, že po zjištění, v čem se rozmlouvající shodují, je třeba upřímně říci to, v čem se liší. Lidský rozum neodbytně klade člověku otázky po smyslu lidské existence, zvláště pak po smyslu bolesti, nespravedlnosti a smrti. Trpící a zkoušený člověk, který poznává, že přes všechny žádoucí a možný pokrok lidé žijí a vždy budou žít v slzavém údolí, nemůže být lhostejný k úvahám o Bohu. Člověk ví, že i když se mu chvíli dobře daří, nemá jistotu, jak tomu bude dále, a tak se hlubokému člověku zcela dobře nemůže dařit, leč v naději na věčný život. Ale i když se mu téměř dobře daří, ví, že velmi mnozí jiní lidé právě pláčí.

Nikomu se nepodařilo dokázat, že Bůh neexistuje a tedy dokázat nesmyslnost víry v něj. Lidé, kteří jsou přesvědčeni, že Bůh je, jsou také přesvědčeni, že je možno jeho existenci dokázat světlem přirozeného rozumu. (Kantovo tak zvané vyvrácení důkazů Boží existence se zabývá pouze Leibnizovými důkazy a ne těmi důkazy, které uchovává katolická tradice; i Kant ovšem považuje existenci Boha za nutný požadavek vskutku lidského života.)

Z marxistického hlediska jakákoliv persekuce náboženství a jeho vyznavačů působí, že útočištěm pronásledovaných věřících tím více se stává Bůh. Aby bylo možno prokázat zbytečnost náboženství, bylo by nutno mu dát naprostou svobodu, a pak by se teprve mohlo ukázat, zdali při neexistenci pronásledování náboženství zbytečné a pro člověka nepotřebné.

Ani terorem, ani lákadlem výhod nemůže být zlomeno přesvědčení charakterního člověka. Ti, kteří se pod tímto vlivem náhle změní, nejsou ztrátou pro jednu ani získem pro druhou stranu. Proto podle názorů samých ideologů ateismu minulého údobí útlaku věřících uškodilo myšlence šíření ateismu. Při získávání člověka pro určitou ideu je v jejím zájmu, aby se nestávala pouhým prostředkem k uspokojování sobeckých zájmů nebo přetvárkou vnučenou strachem.

Má-li socialismus, jak prohlašují jeho stoupenci, dát člověku více svobod než všechny předcházející historické formace, pak není možno, aby nedal náboženskou svobodu. Vždyť naplnění tohoto spravedlivého přání z pojmu socialismu plyne, i když vpravdě nebylo dosud uskutečнено.

Ateismus není podstatnou vlastností socialismu,

neboť i ústava Československé socialistické republiky volá k budování socialismu všechny občany bez rozdílu. Jisté ovšem je, že ani sebelépe napsaná ústava dosud sama o sobě nezaručila svobodu náboženského vyznání. Naopak: lidé, kteří v předcházejícím období řídili stát a dopustili se mnoha chyb, považovali náboženství za něco škodlivého pro stát i pro socialismus. Sami přitom brzdili náboženství všude, kde to bylo takticky únosné. Dokonce si pěstovali i funkcionáře z řad kněží, kteří prohlašovali v tisku a i v kostelích, že to, co stáť v náboženských věcech nařizuje, je výrazem plně náboženské svobody.

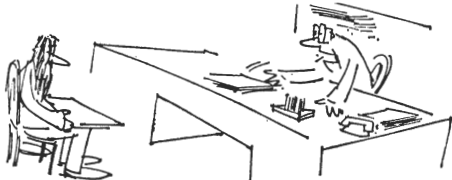
Bylo v posledních dnech správně řečeno, že tento stát není jen vlastní komunistů (komunistů je vlastně menšina), nýbrž všech občanů, kteří usilují o realizaci ideje socialismu. Proto, necht' je provedena rehabilitace také všech nevinně odsouzených a pronásledovaných kněží, řeholníků a věřících laiků, ale hlavně, ať jsou rehabilitováni ti, kteří byli po dlouhá léta internováni bez jakéhokoli rozsudku. To platí především o biskupech katolické církve a jmenovitě o pražském arcibiskupu, kardinálu dr. Josefu Beranovi. Žádáme, aby jim bylo umožněno vrátit se do čela diecéze, aby mohli realizovat štěstí lidí, tj. realizovat také cíle socialismu. Socialismu nemůže být na škodu usilovný boj proti nepoctivosti, lehkomyšlnému životu, rozvracení rodin, zabíjení nenarozených dětí apod. Věřící lidé ocení důvěru, kterou stát poskytne jejich biskupům a budou tím více pracovat pro blaho státu a socialismu.

Žádáme, aby nám byla poskytnuta možnost tisknout své myšlenky ve vlastních časopisech, poněvadž zatím jsou časopisy, které se nazývají katolickými, ve skutečnosti orgány státní správy, která jimi uplatňuje svou koncepci. Žádáme, aby nám byla dána možnost diskutovat veřejně o náboženství a o teologii, aby byla lépe zabezpečena možnost studia teologie, žádáme vše, co plyne ze svobody, kterou socialismus touží zajistit každému člověku.

Ať je odstraněno každé falešné zdání, ať mluvčími věřících občanů jsou pouze ti, kdo vyjadřují jejich skutečný zájem a vůli, ať tedy je věřícímu člověku poskytnuta stejná míra svobody jako každému jinému občanu státu.

Je třeba začít nový život. Ukáže se, že teprve opravdová a dobrovolná jednota všech, založená na upřímné spolupráci, prospěje socialismu.

LL č. 4, 21. března 1968

Dopis katolíkům prvnímu tajemníku ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi

Vážený pane první tajemníku,

na Vaši výzvu k důvěře a občanské spolupráci všech vrstev a skupin jsme se rozhodli reagovat i my podepsaní. Jsme katolíci, v minulém období věznění za náboženskou činnost.

Nejdeme si stěžovat na své osobní křivdy. Máme na srdci věc nesmírně větší: stav a osud církevního života u nás a v nutné souvislosti s tím ozdravení celé naší společnosti. Sympatický program normalizace poměrů a demokratizace veřejného života by se hned na počátku usvědčil z neupřímnosti a odsoudil k nezdaru, kdyby nechal věřící část občanského společenství při vědomí, že bude dále diskriminována. Na druhé straně ovšem víme, že je především na nás, abychom projevili zájem o své práva.

Co nás opravňuje mluvit o zájmu naší církve? Totéž, co k tomu opravňuje katolíka jako člověka a občana, zejména v situaci, kdy neexistuje episkopát ani jiný reprezentativní mluvčí. Snad i proto může být náš názor pro Vás zajímavý, že jsme byli tenkrát považováni za reprezentanty katolického postoje.

Ovšem v ovzduší, v němž neplatila pravda ani v justici, ani v politice, nemohl o nás mluvit soud, tisk a rozhlas jinak, než falešně. Staré pomluvy na nás lpí dosud, protože jsme se nemohli ještě veřejně vyslovit.

Budíž tedy aspoň nyní jasné řečeno:

Nepovažovali jsme za svůj úkol boj proti režimu, naopak jsme svou činnost drželi v odstupu od politiky. Ne, že bychom tenkrát neměli co říci k našemu veřejnému životu, kriticky i kladně. Ale v situaci, jaká byla v uplynulých letech, byly kritické připomínky nepublikovatelné a kladné výroky by vyzněly stejně nevěrohodně a trapně, doma i v cizině, jako mluvení těch několika, kteří celá ta léta marně předstírali, že ozvěna oficiální propagandy je hlas katolického lidu.

Byli jsme a jsme přesvědčeni křesťané, angažováni ve prospěch nejvyšších i všech ostatních hodnot, otevření pro lidskou bolest a štěstí, toužící po pokroku ve světě i ve vlastní církvi, ochotní za své ideály trpět, ale stejně ochotní křivdy odpouštět a pracovat s kýmkoliv na čemkoliv dobrém.

Smysl činnosti, za kterou jsme byli souzeni, byla obrana a podpora křesťanských duchovních hodnot, a tím i obrana mravní páteře národa v době jejího ohrožení. Je samozřejmé, že jsme v ní pokračovali ve vězení a pokračujeme v ní stále. Považujeme totiž za svou povinnost přispívat ke štěstí a mravní výši lidského života křesťanským přínosem, který podle našeho přesvědčení nemůže být ničím jiným plně nahrazen.

Nepovažujeme se za neomylné a nevtvrdivé, že naše reakce na situaci krajního ohrožení byly vždycky ab-

solutně nejmoudřejší. Ovšem v době, kdy byl vyhlášen a prováděn program likvidace víry, viděli jsme v pasivitě mlčenlivý souhlas. Jediné čestné řešení pro nás bylo pokračovat v aktivním křesťanském životě bez ohledu na sebevětší osobní riziko.

V minulých letech se stalo tolik hrozných věcí, že chápeme i ty, kteří ztratili naději a považují vládnoucí ideologii za nepřátelskou a špatnou beze zbytku a provždycky. Chápeme jejich stanovisko, právě naše osudy mohly i z nás učinit pesimisty. Těmi však nechceme být. Ovšem hradba nedůvěry a zatrpklé uzavřenosti se nedá odstranit, dokud není odvolán slovem a změněn praxí dosavadní stav církevního života u nás, který je popřením Charty lidských práv a za který se informovaní a čestní marxisté stydí.

Není možné žádat od katolíka důvěru a spolupráci, když je církevní struktura v troskách, zbyly pastorační provoz podléhá libovůli úředníků, na půldruhého tisíce kněží — kterých by bylo v církevní práci zapotřebí — bylo rozptýleno po všech koutech republiky, řehole vyřazené ze života mocenským zásahem jsou nadále určeny k vyměření, rodiče se musí bát zapsat děti do náboženství, neexistuje tribuna tvůrčího katolického myšlení a víc než deset našich bratří a sester ve vězení pořád ještě čeká na spravedlnost.

Nechceme privilegia ani mocenské pozice, ale potřebujeme mít své normální místo vedle druhých. Teprve pak se otevře cesta ke skutečnému občanskému angažování.

Jsmo i pro skutečný dialog s marxisty, jak už v cizině probíhá. Nás k tomu vybízí Pavel VI., Koncil a moderní teologové, a marxisty řada progresivních teoretiků. Dialog otevřeného křesťanství s otevřeným marxismem i s dalšími humanistickými soustavami považujeme za naději pro lidstvo i pro budoucnost naší republiky. Můžeme ovšem mluvit jen jako nezávislí křesťané a potřebujeme podmínky k šíření moderního pokoncilového katolictví mezi věřícími.

V tom, že se na Vás takto obracíme, pane první tajemníku, můžete vidět jeden z úspěchů svého úsilí o probuzení důvěry vůči Vám i vůči nové linii našeho veřejného života. Budeme rádi, když dáte možnost našim zástupcům podrobněji prohodit nadhozené otázky v osobním setkání s Vámi.

Opis tohoto listu posíláme panu biskupu dr. Františku Tomáškoví a ostatním biskupům, kteří zatím svůj úřad nemohou vykonávat, abychom tak vyjádřili své spojení s církví. Další dopis zasláme Literárním listům, protože cítíme povinnost sdělit své nezkresené stanovisko naší a světové veřejnosti, jež byla informována jak o našich procesech, tak o našem návratu z vězení.

S projevem úcty

83 podpisy

Pozn. red.:

K podpisům s plným adresami je připojen u každého jména

údaj o délce trestu a skutečná délka trestu, jak byla odpykána: uhrnem 734 roky odnětí svobody a jeden trest na doživotí, z čehož bylo odpykáno celkem 472,5 roku vězení; nezapočítány zůstávají vyšetřovací vazba a internování.

LL č. 4, 21. března 1968

Milan Uhde

Vzpomínka na nadporučíka N

Nadporučík A jsem poznal v pětapadesátém. Velel rotě posluchačů filosofické fakulty, kteří si tenkrát v městě S. odbyvali měsíční vojenské soustředění.

Nadporučík A byl důstojník jako z barevné fotografie v Československém vojáků. Vysoký, štíhlý, držel se zpříma, oči měl ocelově modré a vlasy plavé. Uvedl se stručnou řečí, zdůraznil prostředky, které mu propůjčuje kázeňský řád a svůj nástupní projev proložil několika opakovaným ujištěním, že co bude vyžadovat, je pro naše dobro, a že je jako náš otec.

Nemohu říci, zda režim, který nadporučík A v rotě nastolil, byla klasická ukázka drilu. Nemám s čím srovnávat.

Po těch prvních třech dnech mu celá rota začala říkat otec Heydrich. Odráželo se v tom spojení idealizovaného otcovství s idealizovaným plavým a modrookým zjevem. Čtvrtého dne večer zasedla stranická organizace. Jedině tam mohl být velitel kritizován, vojáci ve službě nemají na kritiku právo. A do rána se to samozřejmě po kasárnách rozkřiklo: stranici, zejména asistenti z fakulty a starší studenti, bývalí dělníci, promluvili nadporučíkovi A do svědomí, prozradili mu, jakou přezdívku si vysloužil a varovali ho před primitivní metodou, která mu práci se studenty spíš ztíží než usnadní.

Pátého dne, těsně po budičku, vstoupil do naší světnice místo nadporučíka A někdo jiný. Měl sice podobu nadporučíka A, ale oslovil nás hoši, otevřel okno kvůli větrání, upozornil na poházené svršky, protože, jak pravil, „ty korunky se nechají štuďákama setsakramentsky shánět“, tu a tam uhladil deku na posteli, tři čtyři kolegy s odřevnými nohama poslal na ošetřovnu, přestože tvrdili, že to nic není, a poddůstojníkovi, který měl vést rozvíčku, připomněl, aby chlapce, nezvyklé na ranní námahu, přilíš neušval.

Z nadporučíka A se zkrátka stal nadporučík B.

Po celý zbytek soustředění nedával nadporučík B nijak najevo, že byl počátkem nadporučíkem A. O své proměně se slovem nezmínil. Byl nadporučíkem B naprosto přirozeně.

Na večírku na rozloučenou se nadporučík B se svými světenci solidárně opil, nejprve všelijak dováděl a nakonec se nejbližšímu kroužku zpodobal. Chlěl kdysi studovat konzervatoř, hrál slušně na trubku, ve jednom ročníku ho pro nějakou hloupost vyhodili a on se z desperace přihlásil do vojenského učiliště. Od těch dob má zkažený život a kašle na všechno. Když mu soucinné duše